

ר' בן ציון קופלך

איזהו גיבור? הוכיח את רצון

א. גבורה – שליטה ואומץ

ב. מקור הגבורה ברוחניות

ג. חכם ניבור ועשיר

סיכום

א. גבורה – שליטה ואומץ

מי שרת בעה"ל, מכיר את הביטוי: "הכול נמצא בראש". ביטוי זה בא לומר שהצלחתו ואיכותו של החייל בשירותו הצבאי תלויים בכוחות הרzon שלו, יותר מאשר בכוחותיו הגוףניים וחזקתו שריריו. בעה"ל נפוצה גם האידיאת "לא יכול – הוא בן הרzon שלו לא דועה". כאשר החייל נשבר באמצעות פעילות כלשהי, גם אם מדובר בשבירה על רകע של כושר גופני, על פי רוב מדבר בשבירה של כוחות הרzon שלו. חיליס שבמסגרת תפకידם הצבאי עוסקים במין ליחידות מיוחדות, שבזהן צריך להגיע להישגים גופניים נבוכים במיוחד, יודעים מניסיונים שחשוב לבחון את כוחות הרzon ולא להתרשם מכושר גופני נבוה בלבד.

הביטוי "הכול נמצא בראש", הופך בעצם את הגבורה ממשהו גוףני למשהו רוחני. הביטוי הזה אומד שמקור הגבורה אינו מצוי בשיריו של האדם אלא באישיותו, בכוחות הרzon ובבחירה החופשית להחליט שהוא יתמודד ויתגבר.

היכולת לגיבורים כוחות רצון כדי להתגבר, יכולה לבוא לידי ביטוי בתחוםים רבים בחיו של אדם. המקור לכוחות להתגבר בכל תחומי החיים, נובע מכוחות רצון ומגבורה רוחנית. הביטויים "גיבור" ו"גבורה" מציינים במקרה בהתיוויות שונות מאות פעמים. את רוב הפעמים אפשר לחלק לשני סוגים של הופעת הגבורה:

הסוג השני של גבורה המופיע במקרא הוא בעיקר הופעה נדירה של אומץ, ויכולת להתרזוץ ולהתגבר על פחדים. סוג זה של גבורה מופיע על פי רוב בהתייחסות לגבוריותו של הארץ. בחלק מן המקרים הוא אומנם מבטא גם עוצמות של כוחות נוראים, אך עיקרו גבורה כביטוי של עוצמות נפש.

כמו למשל בפסוקים הבאים:

"הצבי ישראל על במויך חלל, איך נפלו גיבורים" (שמואל ב א, יט)

"על בן יאמר בנימרוד גיבור ציד לפני ה'" (בראשית י, ט)

"NELכדה הקריות והמצודות נתפשה, והיה לב גיבוריו מואב ביום ההוא כלב אישת מצודה" (ירמיהו מה, מא)⁴.

"חרב אל הבדים ונואלו, חרב אל גיבורייה וחתו" (ירמיהו ג, לו)⁵.

כאשר מזכיר בגבורתו של הארץ במקרא, ההגדרות הן של עצם הגבורה שלו. מכיוון שנבורת אنسנו, האדם כן יכול להכיל.

ב. מקור הגבורה ברוחניות

שני סוגי הגבורה הנזכרים במקרא, אף על פי שמתבטאים באופן גשמי במציאות, יונקים הם את מעיאותם מכותות רוחניות.

גבורתו של הקב"ה, המתבטאת בשילטה מוחלטת בטבע ובבריאה, מקורותיה וודאי רוחניתם, שהרי אין ליחס לקב"ה מקורות אחרים לכוחותיו וגבוריותיו. גבורתו של האדם במקרא, היא בעיקר גילוי של אומץ לב, והתגברות על פחדים, וודאי שגם היא מעיאות רוחנית באמון.

החברה בכך שבמקרא כל גילוי הגבורה מקורו ושורשם בכוחות רוחניים, הביאה את חז"ל לקביעה שהגבורה היותר נדירה, מתבטאת במעיאות דזוקא וביעיק ביכולת של התגברות בתחום הרוחני, שמי הגבורה דוח היא באדם ולאו דזוקא שרידים.

4. ההשואה העתידית של לב גיבוריו מואב ללבנה של אישת מצרה, באה לומר שניבורי מואב האמיצים עתידיים לאבד את אומץ לבם, עד שיחיה ליבם חלש כלב של אישת מצעירת ומצרה.

5. והטו פירושו יפהזו, כמו הביטוי, "עשוי לא חת' שפירותה" עשיי לא פחד' ככלمر, כאשר הגבורים האמיצים יפגשו בחרב, הם יאכפו את אומץ לבם.

הסוג האחד הוא הופעה נדירה של כוח בניהול המציאות, ביכולת לשולט בטבע ולהתגבר על חוקיו. סוג זה של גבורה מופיע על פי רוב כשהמקרא מתייחס לגבורה של ה'. כמו למשל בפסוקים הבאים:

"מאין כמוך ה' גדול אתה וגדול שמו בגבורה" (ירמיהו ט, כב)¹.

"אשר מי אל בשמים ובארץ, אשר יעשה במעשה ובגבורתך" (דברים ג, כד)².

פסוקים בספר תהילים מגדילים עד את הגבורה האלוהית: "אתה מושל בוגאות הים, בשוא גליו אתה תשבחם, אתה דיכאת כחלל רהב, בזרע עוזק פיזור אובייך, לך שמים אף לך ארץ, תבל ומלאה אתה יסודתם, צפון וימין אתה בראשתם, תבור וחרמון בשםך ירננו, לך זרוע עם גבורה, תעוז ירעך תרום ימינך" (תהילים פט, י-יד)³.

אולי הגבורה האלוהית מופיעה במקרא, רק באופן שהוא מرتبط בעולם שלנו ולא כמו שהוא באמת, מכיוון שאין אנו מסוגלים להשיג ולהכיל אותה כמו שהוא באמת.

1. הביטוי "גדול שמו בגבורה", רוצה לומר שם של הקב"ה (שהואmini להופעתו של הקב"ה במציאות) מפורstem ביכולת השליטה וההתגברות על חוקי הטבע.

2. גם משמעות פסוק זה היא שהיא הוא חלק החוק בשמים ובארץ (אל = הופעה של כוח), שבכוווע לעשות מעשים ולברוא נבראים שאף אחד אין יכול לעשות ולברוא כמותם. כמו כן יכול לנחות עוצמות של שליטה וגבורה בהנחותם של הנבראים, שאף אחד אין יכול לגלות עוצמות כמותם. גם ברכת "גבורות" בתפילת "עמידה" המשבחת את גבוריותיו של ה' מתייחסת לכובליותיו לפעול בטבע ובמציאות.

3. "אתה מושל בוגאות הים" פירושו: אתה ה', מושל, מכני, עוזר ומשפיל את גלי הים, המתרומות ומקשים להעצים את החבשה. ככלmr הקב"ה שלוט ומתקבר על עוצמתם של גלי הים ומונע מהם להצעף את החבשה.

"BOROU עוזק פיזור אובייך" פירושו: שאתה ה', שלוט ומתקבר על כל העוצמות של אובייך, עד כדי לעשות בהם כרצאנך.

"לך שמים אף לך ארץ" פירושו: שאתה ה' בראת אותם, ואתה שלוט בהם להניאים כרצונך. "לך ורועל עם גבורה" פירושו: שאתה ה' בעל הכוח. כי הזרע והמסמלת את הכוח שיכתך לך, אף שכית הגבורה להתגבר על כל אשר תרצה.

המלחים: "מושל", "דיאכאת", "זוזע", "עוזק", "פיזור", "יסודתם", "בראתם", "זרע" וגבורה", "ידך", "ימינך", ועודאי מבאות עוצמה נדירה אלוהית של יכולת שליטה עשייה ופעולה בטבע של כל הבריאת.

כך שנינו במשנה:

"**אייזחו גיבור?** הכבש את יצרו" טוב ארך אפיים מגיבור, ומושל ברוחו מלוכד עיר" (משל' ט, לב) "(אבות ד, א).

הפסקה הנזכרת בפסכת אבות, מדבר על כך שארך אפיים הוא יותר טוב מגיבור, ומושל ברוחו הוא יותר טוב מלוכד עיר. טוב אשר תגלה את גבורתו בהיותך ארך אפיים, סובלני, קשה לכעוס ונוח לדרצות, מאשר תגלה אותה בהיותך גיבור הלוכד עיר. מדוע? אולי מפני תיקונו של העולם בשיפוד מצבו הרוחני והמוסרי של האדם. או אולי מפני שכדי ללבוד עיר צריך התגברות זמנית וחוד פעםית, ואילו כדי להיות ארך אפיים ומושל ברוח, צריך גבורה קבועה ותמידית.

כיוון שהוראת הפסקה היא שהגבורה היא בעיקרה רוחנית, הגיעו חז"ל לאמירתם המוסרית שהבייטוי החזק ביותר לגבורתו של האדם היא ביכולתו להתגבר על יצרי, לעוזנים ולאונס, ובעיקר לשם כך, קיימת בו הגבורה. או בדברי מההדר"ל (درיך חיים, שם), המסביר שהגיבור הוא דווקא זה הכבש את יצרו מכיוון שרק גיבור כזה הוא גיבור שנבوروתו תלויה בו עצמו בלבד. מה שאיין כן במי שగבורהו מתבטאת בהתגברותו על אחרים, שאז יתרן שהוא יתגבר לא מפני היוטו גיבור אלא מפני חולשתו של الآخر. אפשרות נוספת מסביר מההדר"ל, שניגbor המתגבר על אחרים בכוחו, אינו מבטא בכך גבורה של אדם, שהרי גם לbehמות ולחיות יש כוחות אלה. הכבש את יצרו הוא כוח מיוחד באדם מפני שהוא בא מעד הרעת והחכמה שיש לאדם בלבד. כלומר, היכולת של האדם לכבש את יצרו ולהפעיל את כוחותיו לפני שפיטה מוסרית אלוקית היא גבורה אונשית בלבד.

ג. חכם גיבור ועשיר

הרמב"ם בהקרמתו לפירשו למשנה כותב שאדם ראוי לנבואה רק בהיותו מאנשי החכמה והידרא חכם והפרישות והשכל, גיבור וטוב המידות قولן.⁶ עשיר

לרבב"ס היה ברור, שכאשר הגمرا מדברת על חכם, היא מתכוונת לחכם שמצויר ומקדים יראת ד' לחכמתו, וכן כתוב שנביא יכול להיות, רק מישחו מאנשי החכמה והידרא. הרמב"ס פירש כך את ההגדורה: "חכם" בהסתמכו על דברי חז"ל בפרק אבות: "כל שידעת חטא קודמת לחכמתו חוכמתו מתקיימת, וכל שחווכמתו קודמת לדראת חטא אין חוכמתו מתקיימת" (אבות ג, ט). וכן היה ברור לו שכשר הגمرا מדברת על גיבור היא מתכוונת לאדם שמתגבר על יצרי, וכן יש בו פרישות מסויימת מהתאות הנוגף, וכן כתוב שנביא יכול להיות רק מי שיש בו פרישות. הרמב"ס פירש כך את ההגדורה "גיבור" בהסתמכו על דברי חז"ל בפרק אבות: "אייזחו גיבור הכבש את יצרו". וכן היה ברור לו שכשר הגمرا מדברת על עשר היא מתכוונת דווקא לזה השם בחולקו,⁸ וכן יכול להיות רק מי שמידותיו מתקונות, וכן כתוב שנביא יכול להיות רק מי שמידותיו מתקונות.

לדבריו של הרמב"ס בהקדמה למשנה על הראי לחיות נביא, יש דברים מקבלים שבtab הרמב"ס ביד החזקה, (הלו' יסודי התורה ז, א) ושם הוא מרוחיבים ומפרשים:

ミסודי הדת לידע שהאל מנבא את בני האדם. ואין הנבואה חלה אלא על:
חכם גדור לחוכמה⁹, חכם
גיבור במיזותי, גיבור

7. אולי מפני שמי שאין יראתו קודמת לחכמתו, איןו חכם באמת, אלא רק "כאילו" חכם. שאליו היה חכם באמת, היה מבין את מנגנות חכמתו ולא היה מוגנה. לפי שמי שאינו מוגנה בחכמתו, מקדים יראתו לחכמתו. ואולי בדברי המהדר"ל בספריו "דריך חיים" על פרק אבות למשנה זו: "וביאור דבר זה, כי החוכמה אין לה קיים, אם לא מעז ד' יתברך שהוא העילה (זה הוא הגורם והסיבה למפעאות החכמה), כי גדור מדרגת החכמה עפ"י שהוא בעל גורם) אין לה קיים אצל האנשים (לפי) שהוא בעל גורם, (המפעאות החכמה עפ"י שהוא בעל גורם) מעד ד' יתברך שהוא העילה (בלי ד' יקיים את החוכמה אצל האדם הגוף, הוא לא יוכל להתקייטים). (ועל כן) כאשר האדם ייא שמים הנה האדם עלול אל ד' יתברך לגורר (אדם בשווה) ירא שמים הופך את עצמו להזות נגרם ומסוכב לנמר קלפי ה'), וכך אשר הוא עלול אל ד' יתברך שהוא העילה הנה יש אל העולל קיום מצור עילו".

גם זה הוא מסתמך על המשנה באבות ד, א: "אייזחו עשר? השם בחולקו".

8. מה שהוגדר בהקדמה למשנה: "שייה מאנשי החכמה והידרא" הוגדר ב"יד החזקה": "חכם גדור בחכמתו". אולי מפני שהכם גדור בחכמתה הוא מי שمبין בוודאות שכל שיראו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת,ומי שאין יראתו קודמת לחכמתו אין חכמתו מתקיימת. מי שאינו מבין את זה הוא באמת חכם קטן.

"עשיר", והוא אומנם בוגדר העשייה; איךו עשיר? השם בחלוקתו, ככלומר שהוא מסתפק במתה שמהצעיא לו הזמן, ואינו מŻטער על מה שלא המצעיא. וכן: "גיבור" הוא גם כן ממעלות המידות, רצונו לומר, שהוא יונגע כוחותיו לפני הדעת¹², כמו שביארנו בפרק החמישי, והוא אומרת: "איזהו גיבור? הקובש את יצורך". לדעת הרמב"ס אין האדם יכול להונגע למעלת הנבואה, אלא אם כן היה לו כל המעלות השכליות, ורזב המעלות המידותיות, כדי להוכיח את דבריו הביא הרמב"ס את דבריו המגרא: "אין הנבואה שורה אלא על חכם, גיבור ועשיר"¹³, והסביר שהנבואה כתוב: "ולא יהיה יעור מתגבר עליו בדבר בעולם, אלא הוא מתגבר בדעתו על יצורו תמים". אולי כדי לכלה ולחותף את יציר הדכשנות של האדם לכל היצרים שהאדם צרך להתגבר עליהם, כדי שיכל להיות שמח בחלוקתו, כתוב הרמב"ס שמלבד היותו גיבור במידותיו, צרך הנבואה שלא יהיה יעור מתגבר עליו בדבר שביעולם, לא בתאות הנוף, ולא בתאות הרובשות¹⁴. רוב בני האדם מוחים את יצורי הפיזיולוגיים של האדם כיצרים, אך את תאות הממן שאינה דיפה פיזיולוגית, כמו יציר המין או האכילה (או אפילו כמו יציר הנאה שהאים כן מרגיש אותו בדחוף יציר), גם TAB הממן הדגול ביותר איינו מודע לכך שהוא דחוף יציר באישיותו, שם אותו צרך לדשן. לדעת הרמב"ס הנבואר הוא מי שכובש את יצרי בכל התחומים, הן באיזון המידות, הן בתאות הנוף, והן בהיותו עשיר השמה בחלוקתו.

סיכום

מכל האמור עד כאן אנו רואים שעיל פי הדיוות: "הכל מעוי בראש". ככלומר שענייק נבוחתו של האדם, ועיקר מקודותיה של גבורת האדם, מצויה בכוחותיו הרוחניים. ועיקר הנבואה מתבטאת דווקא בתחום הרוחניים של חי האדם. עוד אנו רואים שענייק תפקידה של הגבורה, להעלות ולשפר את מצבו הרוחני והמוסרי של האדם עד שתכשטו להונגע למעלת הנבואה¹⁵.

הגביא ידמיהו אומרת: "כה אמר ה" אל יתהלך חכם בחוכמותו, ואל יתהלך הנבשור בגבורתו, ואל יתהלך העשיר בעושרו, כי אם בזאת יתהלך המתהלך, השכל וידעו

בדקדומו לפידוש המשנה שאחד התנאים לנבואה הוא טוב המידות כולה – ההגדרות תואמות.
12. "ונגע בכוחותיו לפני הדעת" פירושו שהascal כתיב באיה שימוש ובאייה מינון ישמש האדם בכוחותיו הנופניים ואף מפקח עליהם באופן תמידי שלא יתרנו מפונן השימוש ומכתמת השימוש הרואים להם לפני הדעת והascal.

שבת צב ע"א; נדרים לח ע"א.

13. שמנפה פרקים לרמב"ס, שישה הראשונים עוסקים בתיקון המידות. לדעת הרמב"ס תיקון המידות כולל גם הקפודה בכל תרייג המזומות. לא כאן מכוון להזכיר על כך אין זה שייך לקשר בין יראת ה' ומילוי מצוותיו, ומידות העונשה. במו שרש"י בברכות ט ע"ב בבאו להסביר את ההגדרה "ויתקץ" כותב שהם אנשים ענווים ומחבבים מצווה. בפרק השביעי של חיבורו זה עסק הרמב"ס בנבואה. חסיבתו לכך היא שתקין מידותיו של ואדם מביאו אל שלמותו וזה מתבטאת ביכולתו להיות נביא. שלמות זו היא מטרתו ותכליתו של האדם בחיים.

ולא יהא יעור מתגבר עליו בדבר בעולם. עשיר אלא הוא מתגבר בדעתו על יצורו תמיד. כאן הרמב"ס מפרט ומפרש את שלושת התכונות היסודיות, שלדעת הגمرا עדין האדם כדי שיוכל להיות נביא: (א) חכם (ב) גיבור (ג) עשיר.

על התכונה "חכם", כתוב הרמב"ס שצריך להיות חכם גדול בחוכמה. על תכונת הגיבור כתוב: שצריך להיות גיבור במידותיו. על העוזר של הנביא להיות עשיר, כתוב: "ולא יהיה יעור מתגבר עליו בדבר בעולם, אלא הוא מתגבר בדעתו על יצורו תמים". אולי כדי לכלה ולהחותף את יציר הדכשנות של האדם לכל היצרים שמלבד היותו גיבור במידותיו, צרך הנבואה שלא יהיה יעור מתגבר עליו בדבר שביעולם, לא בתאות הנוף, ולא בתאות הרובשות¹⁶. רוב בני האדם מוחים את יצורי הפיזיולוגיים של האדם כיצרים, אך את תאות הממן שאינה דיפה פיזיולוגית, כמו יציר המין או האכילה (או אפילו כמו יציר הנאה שהאים כן מרגיש אותו בדחוף יציר), גם TAB הממן הדגול ביותר איינו מודע לכך שהוא דחוף יציר באישיותו, שם אותו צרך לדשן. לדעת הרמב"ס הנבואר הוא מי שכובש את יצרי בכל התחומים, הן באיזון המידות, הן בתאות הנוף, והן בהיותו עשיר השמה בחלוקתו.

הרמב"ס בהקדומו לפידושו לפרקי אבות (=שמונה פרקים לרמב"ס), כתוב מאמר מובנה על הדורך של האדם לתקן ולאון את מידותיו. דבריו של האדם לתקן את מידותיו מתוارة בששת הפרקים הראשונים של המאמר. בפרק השביעי כתוב הרמב"ים על כך, שתיקון המידות הוא תנאי הכרחי כדי שיכל האדם להיות נביא: "ידע כי כל נביא לא יתנבא אלא אחר שיקנו לו המעלות השכליות כולהן, ורוב מעלות המידות, והחוות שב簟ן, והוא אומרת: "אין הנבואה שורה אלא על חכם יראת המידות, ותאות הנוף, והוא אומרת: "אין הנבואה שורה אלא על חכם יכובר ועשיר". אומנם "חכם" הוא כולל המעלות השכליות ללא ספק, ו"עשיר" הוא מעלות המידות. רצונו לומר: "זהסתפקות"¹⁷, לפי שם יקרוו המסתפק בחלוקתו.

10. יציר הדכשנות אף הוא יציר באדם, עד כדי כך שהוא אמר: "אם רוגה אדם שיש לו מנה רוצה ממתים...ומי שיש לו ממתים רוצה ארבע מאות. ביוון שטמד רוצה האדם פי שניים ממה שיש לו... והוא לעולם אינו עשיר עד שהוא יונגע 'שם בחלוקת' ואך דבריו חז"ל: 'שלולים אין אדם מות וחזי תאותו בידו' – נאמרו על תאות הרובשות.

11. באמורו "עשיר" הוא ממעלות המידות, רצונו לומר: "זהסתפקות" כיוון הרמב"ס להגדירה שכבת

אותה, כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ, כי באלה חפצתי נאום ה' (ירמיהו ט, כב).

לפי דברי ירמיהו, אל לו לאדם להשתבח בחוכמתו, בגבורתו ובעוורונו, כי בהם כשלעצמם אין ערך ומשמעות, אך אם ישתמש בהם האדם כדי להשכיל ולדעת את ה, שפירשו להתרומם אל המוסר האלקי, בעשותו חסד משפט וצדקה אלוקים¹⁵. איזו משתמש הוא בהם למטרות שלמענט הוענקו לו, ויש לו בהחולט סיבה להתהלך ולהשתבח.

דברים אלה, נכתבו לע"ג ר' מיכאל צייבל ז"ל. איש שכולו נר, צירוף של שמן, פתיליה ולהבה שהאי נתיבות דרכם של באי בית הכנסת קרוב לחמשים שנה, שלימד לרבים את סוד ההארה, את סוד ההטהה.

15. על פי קני מידת אלוקים שהם גם שלמים, אמיתיים ומהולטים.